

УДК 78.071.2:781.5(477.83-25)

ДИРИГЕНТСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ АДАМА СОЛТИСА

Мар'яна ФЕРЕНДОВИЧ

*Кафедра хорового співу,
Львівський національний університет імені Івана Франка,
бул. Валова, 18, Львів, Україна, 79008,
тел.: (+38093) 00-06-515; e-mail: ferendovych.maryana@ukr.net*

Проаналізовано диригентську діяльність Адама Солтиса у всіх музичних інституціях, з якими була пов'язана його праця. Висвітлено особливості розгортання музичного життя Львова цього періоду та встановлено мистецький рівень очолюваних ним колективів. Розкрито специфіку диригентського стилю та творчі інтенції мистця. Відзначена роль Солтиса-диригента в розвитку музичного виконавства міста.

Ключові слова: диригент, оркестр, хор, репертуар, мистецький рівень.

Диригентська діяльність Адама Солтиса належить до однієї з найяскравіших в історії виконавства Львова першої половини ХХ століття. Працюючи диригентом, а згодом й артистичним директором у різних музичних інституціях, він виконував високі зразки західноєвропейської симфонічної, вокально-інструментальної та хорової музики, що стало невід'ємною частиною історії музичного виконавства Львова і сприяло піднесенню музичної культури міста. Диригентура була його життєвою пристрастю, для неї він не шкодував ані часу, ані зусиль. Він умів одночасно працювати з кількома колективами (наприклад, з хорами й оркестром Музичного товариства, консерваторії та Львівської філармонії) досягаючи зазвичай високого мистецького рівня.

Оскільки диригування, з поміж інших видів діяльності, посідало в його житті чи не найголовніше місце, то майже всі музикознавці, котрі досліджували творчість мистця, частково зверталися до цієї теми. Окремим вивченням цього питання ще ніхто не займався.

Розвідки в цьому напрямі допоможуть глибше ознайомитися з постаттю знаменитого львівського диригента, а також відкриють маловідому сторінку в історії музичного виконавства Львова окресленого періоду.

Адам Солтис (1890–1968) народився в сім'ї славнозвісного композитора і диригента Мечислава Солтиса – директора Галицького музичного товариства¹ та його консерваторії. З дитинства його оточувала творча атмосфера, яка панувала в родині. За прикладом свого батька Адам здобув блискучу та фундаментальну освіту. Він навчався в консерваторії ГМТ у Львові, Королівській музичній академії в Шарлоттенбурзі під Берліном (композиції – у Карла Леопольда Вольфа та диригування – в Роберта Крассельта – капельмейстера Німецької Опери в Шарлоттенбурзі), відтак, у Королівській академії музики та мистецтв у класі професора композиції Георга Шумана. У 1921 році отримав учений ступінь доктора

¹ Далі скорочено ГМТ.

музикології в Берлінському університеті [6, с. 441]. Усе це стало підґрунтям його становлення, як видатного композитора, диригента, педагога та музикознавця.

Свою диригентську діяльність Адам розпочав ще під час студій за кордоном. Він провадив два хорові колективи “Польського Співочого Кола” в Шарлоттенбурзі [2, с. 12]. Однак диригентського тріумфу, що був водночас дебютом на рідній землі, зазнав саме у Львові в квітні 1914 року. Замінивши хворого батька, він керував прем'єрним для всієї Польщі виконанням “Урочистої меси” Людвіга ван Бетховена. Як пише Анджей Нікодемівич, Адам не вірив, що зуміє виконати такий поважний і не зовсім досконало знаний йому твір. Але його великий талант допоміг лише по кількадедних приготуваннях і після подолання упереджень музикантів-виконавців відіграти концерт з великим успіхом [12, с. 5].

По за увагою науковців залишилося питання диригентської діяльності А. Солтиса впродовж наступних 1917–1920 років. Це певною мірою було пов'язано з відомостями про його тогочасне відбування військової служби у Львові (1917–1918). Довідуємося, що тоді, подекуди звільнений від військових повинностей, і після, Адам не полишав зв'язку з музикою: диригував більшістю симфонічних концертів Львівської філармонії в сезоні 1917–1918 років, частиною музичних презентацій ГМТ-ПМТ² і польського співочого товариства “Лютня-Матір”.

Історія свідчить, що з 1903 по 1921 рік Львівська філармонія не мала власного симфонічного оркестру, тому варто зазначити, що її дирекція час від часу комплектувала такий колектив задля участі в різних імпрезах [4, с. 90]. Здебільшого ангажували музикантів з різних військових оркестрів. У вказаний період це був доволі великий ансамбль виконавців (80 осіб), який становили оркестранти 33-го і 34-го піхотних полків [13, с. 4].

Відгукуючись про концерти цього колективу, знаний львівський музичний критик Францішек Нойгаузер не оминув увагою і їхнього провідника А. Солтиса. В одній із рецензій він написав: “Молодий, але наділений вродженим капельмейстерським талантом, диригент п. Адам Солтис і тим разом справив враження значної артистичної індивідуальності, що багато обіцяє в майбутньому. Знаки його батуги – спокійні, розважні, але при потребі оживлені спалахом темпераменту. Заплановані акценти і відтінки, зчаста, були енергійно проведеними, що без сумніву свідчить про добрий артистичний смак” [8, с. 4]. Враховуючи пресові дані зауважимо, що він реалізував симфонічні полотна Вольфганга Амадея Моцарта, Людвіга ван Бетховена, Жоржа Бізе, Петера Корнеліуса, Роберта Фолькмана, Мечислава Карловича [9, с. 4].

Окрім цього, виступаючи в якості диригента концертів ГМТ-ПМТ і “Лютні-Матері”, Адам продукував, здебільшого, вокально-інструментальну музику. Впродовж 1918–1920 років під його орудою відбулися виконання “Stabat Mater” Джакомо Россіні (1918, ГМТ), “Stabat Mater” Джованні Перголезі (1919, ГМТ), “Кримських сонет” Станіслава Монюшка (1919, ГМТ) і його ж “Літанії Остробрамської” (1919, “Лютня-Матір”), “Ізраїля в Єгипті” Георга Фрідріха Генделя (вперше у Львові, 1920, ГМТ разом з “Лютнею”).

Перш ніж від'їхати до Берліна, на початку 1920 року, його запросили диригентом до нового вокального колективу, який організував знаний львівський композитор Станіслав Невядомський. Метою цього хору було культивування, лише старовинної музики, передусім польської. Дізнаємося, що Адам займався підбором співаків

² Галицьке музичне товариство у 1919 році було перетворене на Польське Музичне Товариство.

та готував перший концерт, котрий планували на березень цього ж року [14, с. 4]. Зауважимо, що подібну інформацію ще не висвітлювали науковці і вона становить цінне доповнення до біографічних даних митця.

Повернувшись до Львова Адам працював професором консерваторії ПМТ, де викладав історію музики, аналіз музичних форм, поліфонію та естетику. Також керував консерваторським студентським хором, симфонічним оркестром і оперною школою, що діяла в межах цієї інституції.

Марія Солтис у своїй праці подала цікаву рецензію на виконання учнями консерваторії “Реквієму” Й. Брамса, уперше реалізованого в Польщі: “Мішаний хор консерваторії співав дуже добре. Важкі fugи були виконані чітко і надійно, голоси вступали сміливо, дотримуючись точної ритміки і художнього образу. Молодий оркестр консерваторії відмінно справився зі своїм завданням. Високий рівень є головною заслугою Адама Солтиса” [20, с. 126].

За час його праці в оперній школі консерваторії ПМТ відбулися постановки “Дон Жуана” (1923), “Так чинять всі” (1927) В. А. Моцарта, “Аїди” (1928) Джузеппе Верді, “Фіделіо” (1929) Л. ван Бетовена, “Севільського цирюльника” (1932) Дж. Россіні, тощо. Роль оперних спектаклів, які реалізовувалися учнівськими силами консерваторії, ще більше зросла, коли в 1930-х роках постійний склад опери у Львівському міському театрі перестав існувати. Преса сповіщала: “Завдяки праці Адама Солтиса Львів почув «Витівниці з Віндзору» Отто Ніколаї. Опера ПМТ і оркестр Філармонії під керівництвом А. Солтиса дали «спраглим» за оперою слухачам (при переповненому залі!) спектакль, що свідчив про рівень цього вищого навчального закладу” [20, с. 127].

Поза тим, він тимчасово очолював співочі колективи “Лютня-Матір” (1922–1923) і “Львівський Академічний Хор” (1923–1924), диригував концертами новоутвореного симфонічного оркестру “Польської Спілки Музикантів” (1923–1924), а також безперервно плідно трудився поруч зі своїм батьком у ПМТ. Цей період у житті маєстро належить до найменш вивчених і потребує детального розкриття, особливо, що стосується праці в “родинному музичному осередку”.

Матеріали львівської періодики дають підстави ствердити, що зайнятість Адама, в якості диригента ПМТ, з кожним роком посилювалася. Від сезону 1925–1926 років він керував більшістю музичних презентацій товариства.

Концертні програми за його диригентури містили різножанрову оркестрову та вокально-інструментальну музику різних епох і національних шкіл. Однак чільне місце відводили композиціям сучасних авторів, зазвичай, ще не виконуваних у Львові. Так, уперше прозвучали “Allegro tempestuoso e meno mosso spianato” М. Солтиса (1921), третя симфонія, концерт для скрипки з оркестром, “Пісні Гафіса” (в оркестровому опрацюванні) Кароля Шимановського (1928), “Селянка” (“*Sarciccio pastorale*”) Юзефа Кофлера (1928), “Танцювальна сюїта” Беллі Бартока, “Іспанська рапсодія” Моріса Равеля, “Die Nonnen” Макса Регера, “Пісня про землю” Густава Малера (1928), “Уродини Інфантики” Франца Шрекера (1928), містерії “*Miror de Jezus*” Андре Каплє, “Просвітлена ніч” Арнольда Шенберга.

Оцінюючи музичні імпрези ПМТ під орудою А. Солтиса, преса писала про винятковість концертних програм і їх дбайливе мистецьке втілення, про дисциплінованість і старанність колективів, високохудожні інтерпретації диригента та глибокі враження у слухачів [10, с. 3; 11, с. 4–5].

Згідно зі записами М. Солтиса, початок 30-х років приніс цьому диригенту найбільші успіхи в напрямі диригентури. Після смерті батька (1929), професора,

доктора А. Солтиса було обрано директором ПМТ та його консерваторії, а також директором, мистецьким керівником і диригентом Львівської філармонії [19, с. 196].

Долею А. Солтису був відведений останній, чи не найважчий відрізок в історії функціонування товариства. Практично покинуте напризволяще, ПМТ не отримувало від держави відповідної підтримки, існувало завдяки дотаціям міського самоврядування та добровільним внескам небагатьох членів-благодійників (зазначає Т. Мазепа) [4, с. 45]. До артистичної, педагогічної, композиторської діяльності додалися ще й адміністративні обов'язки.

Тогочасну репертуарну політику товариства можна охарактеризувати як двовекторну. Перший вектор полягав у продовженні репертуарних традицій, які запровадив М. Солтис, а саме у презентації різної, за часовою і національною належністю, музики з акцентом на творчості польських авторів. Другий вектор – це тяжіння диригента до продукування композицій його сучасників.

Так, поряд із виконанням симфонічної чи вокально-інструментальної музики представників епохи бароко, віденського класицизму, романтизму відбувалися прем'єри творів таких модерних композиторів, як Артур Онеггер, Пауль Гіндеміт, Вальтер Браунфельс, Отторіно Респігі, Золтан Кодаї, Едвард Ельгар, Вітольд Малішевський, Станіслав Казуро, Станіслав Веховіч, Олександр Тансман, Ігор Стравінський та ін.

Окрім вищезазначених музичних організацій, з 1933 року Адам починає трудитися з відновленим оркестром Львівській філармонії. Нагадаємо, що причинами його відродження стала насамперед загальнодержавна криза, яка спричинилася до фактичного припинення діяльності оперного відділу Міського театру. Отже, керівництво міста маючи на меті не допустити цілковитого завмирання музичного життя у Львові, а також уберегти від занепаду оркестр театру, вирішило уділити рештки невеликої частини субсидій ПМТ під умовою оживлення філармонії [17, с. 10].

Характер діяльності цієї інституції, як концертної організації, вимагав надавати публіці щораз іншої атракції, що, відповідно, вплинуло на широке застосування дирекцією практики ангажування диригентів [16, с. 7].

Опираючись на інформацію, почерпнуту з львівських періодичних видань 1933–1939 років, відзначимо, що протягом шести сезонів діяльності оркестру (сезон тривав близько шести місяців) відбулася значна кількість симфонічних концертів, у яких брали участь 27 диригентів. Серед них були 13 львівських і 14 диригентів-гастролерів, з-поміж яких чимало титулованих маестро, зокрема Ігнац Ноймарк, Валеріан Бердяєв, Тадеуш Мазуркевич, Яша Горенштайн, Юзеф Голдштайн, Герман Шерхен та ін.

Без сумніву, пальма першості серед львівських диригентів належала А. Солтису, котрий у першому сезоні також поєднував функції директора та артистичного керівника. Аналізуючи обтяжливі умови праці, фінансові труднощі оркестрантів, та водночас, активну працю з ними А. Солтиса, можна зробити висновок, що він був тим “фундаментом”, завдяки якому міг відбутися розквіт цього колективу.

Відчути усю атмосферу тодішнього життя філармонії і зрозуміти, в яких умовах працював А. Солтис, допоможе наступна рецензія: “З відчуття гордості і надії на майбутнє слухали вчорашній концерт. Песимістичний настрій зник під впливом сердечного прийняття, з яким зустріли виконавців в особах др. Адама Солтиса

і проф. Едуарда Штоера. Успіх був тим більший і заслужений, якщо візьмемо до уваги важкі умови, в яких розвивається діяльність Львівської філармонії. Зорганізувати упродовж заледве кількох репетицій проріджений і пригнічений кількالكітнім безробіттям оперний оркестр і видобути з нього стільки виразу і потужності – це завдання перевищує сили навіть найталановитішого диригента. Однак др. Адам Солтис виконав його з найбільшою старанністю і посвятою, який є безперечно першою і найбільш заслуженою особистістю музичного Львова. [...] Др. Адам Солтис мав великий тріумф, ведучи за собою цілий оркестровий колектив і впливаючи на стихійний ентузіазм слухачів” [7, с. 2].

В якості диригента філармонійного оркестру А. Солтис трудився до 1938 року. Презентуючи музику лише польських сучасних авторів, він спричинився до відкриття творів Генрика Ярецького, Ігнаца Падеревського, Чеслава Марка.

Історичні події осені 1939 року (встановлення радянської влади на західноукраїнських землях) внесли зміни в життя не лише А. Солтиса, але й цілого краю. Передусім змін зазнали музичні інституції, які або припинили своє існування, або ж підлягли реорганізації в державні музичні установи. ПМТ перестало функціонувати, натомість, його консерваторія разом з Вищим музичним інститутом ім. М. Лисенка і консерваторією ім. К. Шимановського були організовані в грудні 1939 року в Державну українську консерваторію з польським відділом. Його керівником і деканом диригентського факультету став А. Солтис. Він також провадив класи композиції, інструментування, студентський оркестр, а згодом ще й очолив кафедру диригування [3, с. 181].

Окрім цього, він керував оркестром новоорганізованої Державної філармонії, а його диригентська діяльність, яка була особливо жвавою в 1944–1946 роках, продовжувалася до 1954 року, коли внаслідок поганого стану здоров'я, маестро залишив концертну естраду [1, с. 97]. Пам'ятними залишаються концертні виступи А. Солтиса і філармонійного оркестру в Києві (1940). Тоді, у їхньому виконанні звучала музика польських композиторів, у тому числі власні твори диригента [2, с. 35].

Упродовж діяльного для А. Солтиса періоду 1944–1946 років він реалізував симфонічні полотна Станіслава Людкевича, Петра Чайковського, Миколи Мясковського, Камілла Сен-Санса, Поля Дюка, Станіслава Монюшка, Зигмунда Носковського, Мечислава Карловича. Зокрема, в 1946 році відбулася прем'єра його щойно написаної другої симфонії [15, с. 8].

Його диригентська діяльність суттєво впливала на виховання молодих музикантів, зокрема диригентів. Вони мали можливість, не лише спостерігати працю професора за пультом, але й навчатися в його класі. Переглянувши біографії випускників класу диригування А. Солтиса, довідуємося, що майже всі вони стали відомими диригентами, котрі трудилися, як у музичних інституціях Львова, так і далеко за його межами. Адептами Учителя стали Єжи Колачковський, Вітольд Кшемєнський, Роман Куклевіч, Владислав Росса і Томаш Шиферс.

Виняткового значення при створенні образу диригентської індивідуальності А. Солтиса набувають власні думки митця зафіксовані у відгуку на статтю Р. Перуца “Невидимий диригент”. Він зазначав, що схиляється до раціонального формування диригентів, котрі б не зловживали рухами, кожний жест вважали за вираження справжньої думки і щирого почуття та пам'ятали, що рух диригента має

бути правдою. “Диригування має бути вираженням волі і стимулом до спільного зусилля, за яке, як душа виконання, відповідальним є справжній диригент – апостол мистецтва”, – підсумував автор [5, с. 2].

Розглядаючи диригентську діяльність Адама Солтиса варто відзначити, що вона залишила глибокий слід в історії музичного виконавства Львова. Постать Адама Солтиса-диригента стала прикладом для наслідування для цілої генерації музикантів, у тому числі, й диригентів. Такі особливості диригентського стилю маестро, як мінімалізація й, водночас, інформативна насиченість жесту, відсутність зовнішньої афектації, натомість темпераментність виконання, суворе дотримання авторського задуму, а також всебічна освіченість увійшли в традиції Львівської диригентської школи.

Список використаної літератури

1. *Коссак Л.* Адам Мечеславович Солтис / Л. Коссак // Українська радянська музика : збірка статей. – К. : Советский композитор, 1962. – Вип. 2. – С. 93–100.
2. *Лежанська З.* Адам Мечиславович Солтис : нарис про життя і творчість / Зофія Лежанська. – К. : Музична Україна, 1969. – 71 с.
3. *Мазепа Л.* Вчитель / Лешек Мазепа // Сторінки музичного минулого Львова (з неопублікованого). – Львів: Сполом, 2001. – С. 179–197.
4. *Мазепа Л., Мазепа Т.* Шлях до Музичної Академії у Львові / Лешек Мазепа, Тереса Мазепа. – Львів: Сполом. – Т. I. – 287 с.
5. *Солтис А.* Відгук на статтю “Невидимий диригент” Р. Перуца / Адам Солтис / переклад з польської Марії Солтис. – Машинопис. – 2 с.
6. *Błaszczak L. T.* Adam Sołtys / Leon Tadeusz Błaszczak // *Dyrygenci polscy i obcy w Polsce działający w XIX i XX wieku.* – Kraków: Polskie Wydawnictwo Muzyczne, 1964. – S. 441–443.
7. *Masłowski J.* II Koncert symfoniczny Filarmonii Lwowskiej / J. Masłowski // *Gazeta Lwowska.* – 1935. – № 261. – 14 listopada – S. 2.
8. *Neuhauser F.* Z muzyki / F. Neuhauser // *Gazeta Lwowska.* – 1918. – № 14. – 17 stycznia. – S. 4.
9. *Neuhauser F.* Z muzyki / F. Neuhauser // *Gazeta Lwowska.* – 1918. – № 45. – 24 lutego. – S. 4.
10. *Neuhauser F.* Z muzyki / F. Neuhauser // *Gazeta Lwowska.* – 1921. – № 221. – 4 października. – S. 3.
11. *Neuhauser F.* Z muzyki / F. Neuhauser // *Gazeta Lwowska.* – 1922. – № 79. – 15 kwietnia – S. 4–5.
12. *Nikodemowicz A.* Adam Sołtys 1890–1968 / Andrzej Nikodemowicz // *Ruch Muzyczny.* – 1968. – № 22. – 15 listopada. – S. 5–7.
13. *Notatki.* Koncert Filarmoniczny // *Gazeta Lwowska,* 1917. – 26. 04. – № 95. – S. 4.
14. *Nowy zespół wokalny* // *Gazeta Lwowska.* – 1920. – № 31. – 8 lutego. – S. 4.
15. *Parchomenko N.* Koncerty muzyki polskiej / N. Parchomenko // *Czerwony Sztandar.* – 1947. – № 181. – 13 września. – S. 4.
16. *Plohn A.* Bilans sezonu. – XIV. Koncert / A. Plohn // *Chwilla.* – 1935. – № 5784. – S. 7.
17. *Plohn A.* Inauguracja Filharmonji / A. Plohn// *Chwilla.* – 1933. – 23. 11. – № 5270. – S. 10.

18. *Przybylski I.* Wieczór muzyki polskiej / I. Przybylski // Czerwony Sztandar. – 1946. – № 239. – 1 grudnia. – S. 8.

19. *Soltys M.* Działalność muzyczna Adama Soltysa do roku 1939 / Maria Soltys // *Musica Galiciana*. – Rzeszów : Wydawnictwo Wyższej szkoły pedagogicznej, 1997. – T. I.: Kultura muzyczna Galicji w kontekście stosunków polsko-ukraińskich (od doby piastowsko-książęcej do roku 1945) / red. Leszek Mazepa. – S. 195–200.

20. *Soltys M.* Tylko we Lwowie. Dzieje życia i działalności Mieczysława I Adama Soltysów / Maria Ewa Soltys. – Wrocław; Warszawa; Kraków : Zakład Narodowy im. Ossolińskich Wydawnictwo, 2008. – 220 s.

Стаття надійшла до редколегії 11.09.2014

Прийнята до друку 21.10.2014

CONDUCTING ACTIVITY OF ADAM SOLTYS

Maryana FERENDOVYCH

*Department of Choral Singing,
Ivan Franko Lviv National University,
str. Valova, 18, Lviv, Ukraine, 79008,
tel.:(+38093) 00-06-515; e-mail: ferendovych.maryana@ukr.net*

The conducting activity of Adam Soltys in all the musical institutions, with which his work was connected, is analyzed in the article. The features of development of Lviv's musical life in the given period are described and the artistic level of music formations led by the conductor is evaluated. The specificities of his conducting style and creative intention are discovered. The role of A. Soltys as a conductor in the development of musical performance tradition of the city is emphasized.

Key words: conductor, orchestra, choir, repertoire, artistic level.